

Festskrifter

Fortid og Nutid oktober 1994, s. 299–303.

Claus Bjørns debatindlæg »Festskrifter – en tidens plage« (*Fortid og Nutid* 1994, s. 74–75) har fremkaldt to modindlæg. Begge bestrider Claus Bjørns påstand om, at festskriftartikler ikke er tilstrækkelig tilgængelige, bibliografisk og biblioteksmæssigt, og fremhæver festskriftets fordele som publiceringsmulighed navnlig for yngre forskere. De indholdsmæssigt svage festskrifter må de pågældende redaktører klandres for, ikke genren som sådan.

Per Ingesman, f. 1953, lektorvikar i kirkehistorie ved Aarhus Universitet. Har især beskæftiget sig med senmiddelalderens og reformationstidens kirkehistorie. Medredaktør af *Festskrift til Troels Dahlerup* (1985), *Kongemagt og Samfund i Middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig* (1988) og *Ordet, kirken og kulturen. Afhandlinger om kristendoms historie tilegnet Jakob Balling* (1993).

Jens Villiam Jensen, f. 1949, lektor ved Amtsgymnasiet i Odder. Har beskæftiget sig med dansk gods- og agrarhistorie i senmiddelalderen og især 1500- og 1600-tallet. Medredaktør af *Profiler i nordisk Senmiddelalder og Renaissance. Festskrift til Poul Enemark* (1983), *Kongemagt og Samfund i Middelalderen. Festskrift til Erik Ulsig* (1988) og *Slægter – Skjolde – Steder. Festskrift til Knud Prange* (1990).

Jørgen Steen Jensen, f. 1938, cand.art. (historie og polsk) 1966, ansat ved Nationalmuseet fra 1959, overinspektør ved Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Medredaktør af festskrifter for Brita Malmer 1985, Gert og Vera Hatz 1988, Olaf Olsen 1988, Kolbjørn Skaare 1991 og Kristine Heltberg 1994.

Betinget forsvar for festskriftet

Per Ingesman og Jens Villiam Jensen

De fleste nikker formodentlig genkendende til Claus Bjørns beskrivelse af festskriftgenren i debatindlægget »Festskrifter – en tidens plage« i martshæftet af *Fortid og Nutid*. Vi kender alle festskriftet, når det er værst: rodebutikken af mere eller mindre ligegyldige småartikler om alskens emner med ofte kun perifer berøring med festskriftets tema – hvis der overhovedet er et sådant. Det afgørende spørgsmål må da være, om Claus Bjørn har ret i sin konklusion, at det er genren som sådan, der er noget galt med: at festskriftet er »det faglige miljø dinosaur«, der »bør uddø« til fordel for »en bedre måde måde at hylde

veltjente kolleger på«. Eller om han begår den klassiske fejl at smide barnet ud med badevandet, i dette tilfælde skrotte en helt genre, fordi der kan rettes kritik mod en række enkelte eksempler på den. Lad os først se nærmere på Claus Bjørns fire argumenter mod festskrifterne.

1: »Der er reverenter talt sjældent meget at hente i festskrifterne«. Det er naturligvis et synspunkt; men så længe vi inden for historiefaget ikke har noget, der svarer til samfundsvidenskabernes citationsindex, kan det være svært at udtale sig bare nogenlunde objektivt om, hvor i den offentliggjorte litteratur der er meget eller lidt at hente. Vi har dog én målestok, nemlig salgstallene. Vi kan fra vort eget arbejde som medre-

daktører og –udgivere af en række historiske monografier og festskrifter oplyse, at festskrifterne i alle tilfælde har solgt i langt større omfang end monografierne. Topscoreren var festskriftet til Erik Ulsig (1988), der i løbet af kort tid blev udsolgt i 750 eksemplarer. Salgstal siger naturligvis ikke alt; men mon ikke man kan gå ud fra, at danske historikere trods alt er i besiddelse af så megen kritisk sans – og så forholdsvis få penge til brug for bogindkøb –, at de ikke ville fortsætte med at købe relativt dyre festskrifter, hvis de til stadighed blev skuffede og ikke fandt noget af interesse i dem?

2: »Festskrifter er en begravelsesplads«. Festskrifter *kan* være en begravelsesplads; men de *behøver* ikke at være det. I forlængelse af, hvad vi lige har sagt om salgshallene, vil vi vove at påstå, at festskrifter ganske ofte når længere ud og tiltrækker sig større opmærksomhed end monografier eller tidsskriftartikler. Vor erfaring siger os f.eks., at en lang række folke- og institutionsbiblioteker, der aldrig ville drømme om at købe en historisk specialafhandling, gerne indkøber et festskrift til en kendt historiker. Desuden kan vi pege på, at festskrifterne faktisk når vidt omkring i udlandet. Som eksempel kan vi nævne, at man i et stort internationalt universitetsbibliotek som Cambridge University Library kan finde festskrifterne til følgende danske historikere: Erik Arup, Aksel E. Christensen, Poul Enemark, Troels Fink, Astrid Friis, Kristof Glamann, Johan Hvidtfeldt, Thelma Jexlev, Tage Kaarsted, Axel Linvald, Anne Riising, Niels Skyum-Nielsen og Kjeld Winding. Når man så tager i betragtning, at samme førende universitetsbibliotek kun har siger og skriver *ét* af de store danske historiske tidsskrifter, nemlig *Historisk Tidsskrift*, må det i høj grad siges at afhænge af iagttagerens ståsted, hvor en artikel er mest begravet, i et festskrift eller i et af fagets tidsskrifter.

3: »Festskrifterne dræner de i forvejen beskedne fondsmidler«. Her savner vi dokumentation for, hvad det er for ansvarlige fondsbestyrelser, der bruger alle deres midler på festskrifter uden større interesse, således at de ikke har penge til den mere støtteværdige forskning. Efter vor mening må dette problem være af ret begrænset omfang, dels fordi der trods alt kun udgives forholdsvis få festskrifter, dels fordi en del fonde af princip ikke giver støtte til festskrifter.

4: »... sammenhængen mellem festskriftmodtagerens format og festskrift – er gået fløjten«. Det er meget muligt, at det er ganske uretfærdigt, hvem der får et festskrift og hvem ikke; men et festskrift er jo ikke noget, der kommer helt automatisk efter et bestemt antal års tro tjeneste for faget. Det er måske en banalitet, men må alligevel nævnes: et festskrift udkommer kun, hvis der er en kreds af personer – kolleger eller elever –, der er villige til at udføre det ikke ubetydelige arbejde, der er nødvendigt for at producere skriftet. Og de pågældende gør det vel i sidste ende kun, hvis de virkelig føler sig i taknemmelighedsgæld til festskriftets modtager. Derfor vil der efter vor mening normalt være en vis »højere retfærdighed« i, hvem der får et festskrift, og hvem der ikke gør det.

Vi kan hurtigt blive enige med Claus Bjørn om, at det faglige miljø sagtens kan undvære rodebutikken; men kritikken af festskriftgenren som sådan forekommer os ikke helt berettiget. Specielt vil vi gerne forsvare det *gode* festskrift – det festskrift, der bringer en række væsentlige bidrag til et centralt problemfelt, hvor festskriftets modtager har ydet en forskningsmæssigt igangsatte indsats.

I det gode festskrift kan man samle en række afhandlinger, der hører naturligt sammen, f.eks. en gruppe elevarbejder, der er beslægtede i emne, synsvin-

kel eller metode. Har festskriftmodtageren været centrum i et forskningsmiljø, bliver festskriftet en præsentation af dette miljø, såvel som en status over en forskningsmæssig indsats. I en sådan sammenhæng vil det gode festskrift på ingen måde være en begravelsesplads. Snarere kan det fungere som et udstillingsvindue, der tillader det øvrige fagmiljø et indblik i, hvem der arbejder, og hvad der arbejdes med inden for et givet felt. Ikke mindst for elevernes vedkommende vil der givetvis blive lagt mere mærke til en artikel i et sådant festskrift, end hvis den samme artikel havde stået mutters alene i en lokalhistorisk årbog eller et andet specialtidsskrift.

Findes det gode festskrift overhovedet? Et af de bedste eksempler er formodentlig fortsat *Middelalderstudier* til Aksel E. Christensen fra 1966, der indeholder nogle af de hyppigst citerede artikler i dansk middelalderforskning. Men også f.eks. festskriftet til Tage Kaarsted fra 1988, der koncentrerer sig om et så forholdsvis snævert emne som dansk politik 1900–1920, kan nævnes som eksempel på et festskrift, der virkelig kan bruges til noget.

Med hensyn til Claus Bjørns afsluttende forslag til alternativer til festskrifterne, så kan vi ikke lade være med at tænke lidt videre på det ene af forslagene, seminaret: man beslutter, at NN i anledning af sin 70-års dag ikke skal have et festskrift, men at der i stedet skal holdes et seminar for at markere dagen. En række kolleger og elever bidrager med foredrag, seminaret bliver en succes, og fra flere sider ytres derfor ønske om en udgivelse af foredragene. Efter et eller to år foreligger resultatet i form af en bog, der som undertitel har »Indlæg fra et seminar i anledning af NN's 70-års fødselsdag«. – Bortset fra titelbladet og publiceringen *post festum* er det unægtelig svært at se, hvad forskellen skulle være på en sådan publikation og så det gode festskrift.

Som det vil være fremgået, er vi ikke ganske uenige med Claus Bjørn, og vort forsvar for festskriftet er absolut et forsvar med betingelser. Festskriftgenrener *har* sine indbyggede svagheder, og det kræver en bevidst redaktionel indsats, hvis resultatet skal blive det gode festskrift – og ikke rodebunken eller den blandede landhandel. Det er nødvendigt, at redaktionen vælger et centralt problemfelt som tema for festskriftet, at den kun beder om bidrag fra kolleger og elever inden for det pågældende felt, at den stiller tilstrækkelig plads til rådighed for de enkelte artikler, og at den er parat til om nødvendigt at udelukke bidrag, der er for dårlige eller falder uden for temaet. Det er givetvis store krav at stille; men Claus Bjørns indlæg bør være en påmindelse til potentielle festskriftredaktører om nødvendigheden af til stadighed at holde sig dem for øje.

Festskrifter – et tidens meddelelsesmiddel

Jørgen Steen Jensen

Under en beslægtet, om end mere negativ titel, har Claus Bjørn i *Fortid og Nutid* 1994, hæfte 1 (s. 74–75) en beklagelse over de mange festskrifter, som dels næppe skulle indeholde så mange værdifulde bidrag, dels være en slags begravelsesplads (dette udtryk bruges ikke af Claus Bjørn, men dækker vistnok meningen), og endelig skulle de bidrage til at dræne »de samme fonds, som vi alle hjemsøger«.

Claus Bjørn ser, således som jeg læser indlægget, på fænomenet festskrifter ud fra en københavnsk synsvinkel. Ud fra min egen baggrund forekommer synsvinklen mig lidt snæver, og jeg skal begrunde det nærmere.

Jeg har mit virke i en af historiens hjælpevidenskaber, numismatikken, og jeg har bl.a. til opgave at vedligeholde landets numismatiske hovedbibliotek

på Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. Måske kan min indfaldsvinkel belyse Claus Bjørns problemer.

Claus Bjørn begynder med Edvard Holm, der fik et festskrift, da han blev 80. Det må have været i 1913. I numismatikken begyndte man med festskrifter omtrent samtidig, nemlig i 1906. Modtageren var den berømte engelske specialist i oldtidens græske numismatik, Barclay V. Head, og hovedredaktøren var den ikke mindre fremragende Sir George F. Hill, senere mangeårig leder af British Museums møntafdeling.

Men det er først siden midten af 1960'erne, at festskrifterne inden for numismatikken for alvor har taget fart. Det er dog ikke blot i det århusianske venstrefløjsmiljø, man undertiden får festskrifter i en ung alder, det er ofte fagets førstemænd, der på den måde kan opnå flere – en enkelt højt anset tysk kollega har således foreløbig fået tre stk., ét hver gang han fyldte noget rundt (50, 60 og 70).

Jeg må indrømme, at jeg ikke kan se noget forkert i at udgive festskrifter. Et bidrag i et festskrift eksisterer lige så meget som et hvert andet sted. Hvis man – som Claus Bjørn – har en uheldig erfaring, kunne det måske snarere skyldes, at der ikke findes nogen dansk historisk bibliografi for de sidste tyve år. Denne velbekendte uheldige omstændighed skulle dog vel ikke komme festskrifterne til skade? I fag, hvor bibliografierne holdes ved lige, som det er tilfældet med numismatikken, kan man jo normalt finde frem til bidragene.

Dræner festskrifterne fondsmidlerne? Jeg ved det ikke, de respektive fonds kan jo sige nej – af principielle grunde, som nogle gør det. Min egen erfaring er, at festskrifter måske snarere kan åbne vejen til fonds og midler, som ellers ikke lader sig bruge til publikationer.

Måske er Claus Bjørns bemærkning om, at der undertiden kan være noget

»langt mellem snapsene« i visse festskrifter, virkelig relevant. Det må man vel især laste redaktørerne for?

Men Claus Bjørns forslag om seminarer til at hylde veltjente kolleger eller eventuelt at lade den pågældende holde et par festforelæsninger – det er næppe vejen frem, hvis man vil festskrifterne til livs. For bidragene på seminarerne skal jo udgives, det kræver snart sagt almindelig anstændighed, i det mindste inden for mit fag, og det samme gælder festforelæsninger. Og det kan der skam komme helt gode bind ud af, skulle jeg hilse og sige.

I stedet for al den negative snak foretrækker jeg at se festskrifter som et tidens meddelelsesmiddel. Festskrifterne tager en del af de artikler, som ellers ville bebyrde de faglige tidsskrifter. Når tidsskrifterne, som f.eks. Fortid og Nutid, ikke er svulmet mere end de er, skyldes det jo, at historikerne netop også har andre kanaler. Festskrifterne åbner undertiden for økonomiske midler, som ellers ikke kommer frem, det gælder så om at bruge dem bedst muligt, enten ved at lade et tidsskriftsbind blive til et festskrift eller ved at lade to beslægtede ånder få et fælles fest- eller mindeskrift, der findes eksempler på dette inden for numismatikken.

Men for at vende tilbage til det danske historiske miljø, så er det min opfattelse, at netop festskrifterne, som ofte er et græsrodsfænomen, organiseret af studenter og yngre folk, er et ualmindelig fleksibelt meddelelsesmiddel. Man kan fremstille dyre bøger »på op imod 80-90.000 kr. i trykkeomkostninger« til fagets koryfæer, som mange, både fonde og købere, vil hylde, og man kan fremstille bøger på en brøkdel til folk, som ikke er udpræget koryfæer, uden at festskriftet nødvendigvis bliver »en (bogmæssigt) sjofel og billig sag«. Den faglige kvalitet af bidragene burde dog være den samme.

Festskrifterne giver, ud over at de aflaster tidsskrifterne, også en række pro-

filer af forskere fra de senere tiår, og de bibliografier, som normalt ledsager festskrifterne, er altid såre interessant læsning. Mangt et bidrag, som har skjult sig på mærkværdige steder, kommer nu frem i dagens lys!

For mig har det egentlig været et paradoks, at festskrifterne begyndte at blive så udbredte samtidig med den øgede demokratisering på universite-

terne og i dele af forskningsmiljøet. Åbenbart hører festskrifterne tiden til, hvad enten der er tale om velmeriterede universitetslærere, forskere, mæcener, eller – for den sags skyld – by- og institutionsjubilæer. Det gælder efter min mening om at få det bedst mulige ud af denne internationale mode. Og ved det bedst mulige forstår jeg at bruge festskrifterne som publikationskanal.